Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Vastine

9.12.2024

VN/1194/2024
VN/1194/2024-TEM-37

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle leipomotyölain 5 §:n kumoamisesta ja työntekijöiden lähettämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 100/2024 vp); työ- ja elinkeinoministeriön vastine

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriöltä vastinetta sille toimitetuista kirjallisista lausunnoista koskien hallituksen esitystä eduskunnalle leipomotyölain 5 §:n kumoamisesta ja työntekijöiden lähettämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 100/2024 vp).

Vastineenaan työ- ja elinkeinoministeriö toteaa seuraavaa:

Vaikutukset henkilöstön ansiotasoon ja siirtymäsäännös:

Palkansaajajärjestöjen lausunnoissa nostetaan esiin huoli hallituksen esityksen vaikutuksista henkilöstön ansiotasoon. Lausuntojen mukaan leipomotyölain 5 §:n kumoaminen aiheuttaa osalle alan työntekijöistä suoraan merkittävän ansiotason laskun, johon ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta varautua ennakolta. Tämä, erityisesti yhdistettynä siirtymäsäännöksen puutteeseen, nähdään kohtuuttomana muutoksena. Palkansaajajärjestöt vastustavat esitystä, mutta esityksen edetessä tulisi säätää vähintään neljän vuoden pituisesta siirtymäajasta. Siirtymäajan nähdään lausunnoissa tarjoavan työntekijöille tosiasiallisen mahdollisuuden varautua heidän talouteensa kohdistuviin muutoksiin. Palkansaajajärjestöt kiinnittävät huomiota siihen, että muutokset eivät kohdistu yksin työntekijöihin vaan myös heidän perheisiinsä ja etenkin heidän huollettaviin lapsiinsa.

Alan henkilöstön ansiotasoon kohdistuvien vaikutuksien osalta työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että esityksen keskeisin suora vaikutus liittyy alan henkilöstön palkkaukseen siltä osin kuin yötyökorvaus on perustunut kumottavaksi ehdotettavaan säännökseen eikä työehtosopimuksella ole toisin sovittu. Mahdollisen palkanaleneman suuruus riippuisi tulevista työehtosopimusneuvotteluista. Hallituksen esityksen valmistelun aikana on ollut mahdotonta arvioida vaikutuksia ansiotasoon täsmällisesti, mutta esityksessä on tuotu esiin, että muiden alojen työehtosopimusten mukaiset yötyökorvaukset ovat selvästi leipomoalan nykyistä lakisääteistä tasoa matalammat.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriötä arvioimaan vastineessa, kuinka suurta henkilömäärää lakiehdotus koskee. Tällaisen henkilöstön lukumäärästä ei ole saatavissa täsmällistä tietoa. Tulorekisteristä saatujen tietojen perusteella voidaan kuitenkin arvioida, että kokonaisuudessaan leipomoalan työtehtävissä työskenteli vuonna 2023 kuukausittain keskimäärin noin 5200 henkilöä. Jos kuukausikeskiarvoon lasketaan mukaan kaikki vuoden 2023 aikana palkkaa saaneet (ml. kesätyöntekijät, juuri aloittaneet tai lopettaneet), oli vuoden 2023 aikana leipomoalalla työskennellyt yhteensä noin 7 000 leipuria tai elintarviketyöntekijää. Näistä kuitenkin vain osalle maksettiin yötyökorvauksia lakiin perustuen.

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Työ- ja elinkeinoministeriö PL 32 00023 Valtioneuvosto	 Aleksanterinkatu 4 Helsinki	 0295 16001 +358 295 16001	 09 1606 2160 +358 9 1606 2160	 kirjaamo.tem@gov.fi www.tem.fi

Leipomoalan työntekijöiden osalta Suomen Elintarviketyöläisten Liitto SEL ry:n ja Elintarviketeollisuusliitto ETL ry:n välisessä nykyisessä leipomoalan työntekijöiden työehtosopimuksessa on sovittu 100 %:n yötyölisästä vain niille työntekijöille, jotka eivät tee vuorotyötä. Lain kumoamisen suorat vaikutukset kohdistuvat siis niihin työntekijöihin, jotka ovat tehneet vuorotyömuodossa yötyötä. Kolmivuorotyötä tekee SEL ry:n arvion mukaan 550–840 työntekijää ja kaksivuorotyötä noin puolet alan työntekijöistä, eli noin 2 250–3 500 työntekijää, joten yhteensä vaikutuksia olisi SEL ry:n arvioiden mukaan noin 2800–4340 työntekijään. ETL ry on puolestaan arvioinut, että vaikutukset kohdistuisivat lähinnä kolmivuorotyötä tekeviin työntekijöihin, joita on sen arvion mukaan alle kymmenen prosenttia leipomoalan henkilöstöstä (eli tulorekistein tietoihin suhteutettuna alle 520–700 henkilöä).

Ammattiliitto Pro:n mukaan elintarvikealan toimihenkilöiden osalta kolmivuorotyötä tai muuten säännöllistä yötyötä tekeville on maksettu 100 prosentin yötyökorvaus leipomotyölakiin perustuen. Elintarviketeollisuudessa leipomoalalla työskentelevistä toimihenkilöistä noin 150 henkilöä tekee yöajalle sijoittuvaa työtä.

Matkailu-, ravintola- ja vapaa-ajanpalvelualan työehtosopimuksen soveltamisalan piirissä olevista henkilöistä arviolta noin 200 tekee leipomatyölain alaista yötyötä.

Siirtymäsäännöksen osalta työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että hallituksen esityksen valmistelussa nähtiin tärkeäksi arvioida esimerkiksi erilaisia siirtymäsäännösvaihtoehtoja, joilla olisi ollut mahdollista lisätä henkilöstön aikaa varautua muutoksiin. Muutokset päätettiin esittää toteutettavaksi hallitusohjelman yksiselitteisen kirjauksen mukaisesti. Lain ehdotettu voimaantuloaika ilman erillistä siirtymäaikaa on myös linjassa alan keskeisten työehtosopimusten voimassaoloajan päättymisen kanssa.

Yötyön määrän lisääntyminen ja yötyöstä aiheutuvat haitat:

Palkansaajajärjestöt tuovat esiin arvionsa, jonka mukaan alalla teetettävän yötyön määrä tulee lisääntymään, mikäli leipomotyölaissa nykyisin oleva ”pidäke” yötyön teettämiselle poistuu. Tällä voi olla työntekijöiden kannalta kielteisiä vaikutuksia, sillä suurempi määrä yötyötä lisää riskiä yötyöstä aiheutuville terveyshaitoille. Palkansaajajärjestöt huomauttavat, että leipomotyöntekijöiden yötyölisää koskeva sääntely on työntekijöiden suojelunäkökulmasta perusteltu alan erityispiirteiden vuoksi: Leipomoalalla työnantajilla on vahva kannustin teettää työ työntekijöiden terveydelle haitallisena yötyönä, sillä leipomotuotteet halutaan myyntiin tuoreena aamulla.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että yötyön määrän lisääntyminen lähtökohtaisesti edellyttäisi yötyön muuttumista työnantajalle kannattavammaksi. Yötyömäärän mahdollinen lisääntyminen siten riippuu toisaalta työehtosopimuksilla sovittavasta yötyökorvauksen tasosta sekä toisaalta alan työllisyystilanteesta. Toteutuessaan vaikutus koskisi keskeisesti yrityksiä, joilla on muutenkin edellytykset kustannustehokkaasti toteuttaa tuotantoa ympärivuorokautisesti.

Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö viittaa työsuojeluviranomaisen ja Työterveyslaitoksen lausunnoissa esiin tuotuihin näkökulmiin, joiden mukaan yötyön haittoja voidaan vähentää yleiseen työsuojelu- ja työterveyslainsäädäntöön sisältyvillä mekanismeilla, eli työaikalain mukaisella yötyön teettämisen rajoituksilla, työturvallisuuslain mukaisilla yötyöhön liittyvän altistumisen ja haitta- ja vaaratekijöiden arvioinnilla sekä tehokkaalla työterveyshuollolla. Yötyön haittoihin varaudutaan kyseisellä sääntelymallilla yleisesti muillakin aloilla.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on pyytänyt työ- ja elinkeinoministeriötä kuvaamaan vastineessa, miten työaikalaissa ja työturvallisuuslaissa ehkäistään yötyöstä aiheutuvia haittoja. Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että työaikalaissa (872/2019) pyritään vähentämään yötyön terveyshaittoja rajoittamalla peräkkäisten yötyövuorojen määrää, mikä on tutkitusti yksi keskeisimpiä keinoja rajoittaa vuorotyön terveyshaittoja. Lisäksi laissa rajoitetaan yövuoron enimmäiskestoa ja säädetään yötyön jälkeen vaadittavasta lepoajasta.

Työturvallisuuslain (738/2002) 8 §:n perusteella työnantaja on tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Tässä tarkoituksessa työnantajan on otettava huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön sekä työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Työnantajan on myös tarkkailtava toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveellisyyteen. Jotta työnantaja voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet, tulee tämän olla tietoinen työpaikan ja harjoittamansa toiminnan haitta- ja vaaratekijöistä. Osana työajoista aiheutuvia haitta- ja vaaratekijöitä myös yötyöhön liittyvät haitat on huomioitava osana työturvallisuuslain 10 §:n mukaista työnantajan vaarojen selvitystä ja arviointia. Lain 13 §:ssä säädetään työn suunnittelusta. Työaikaan liittyviä säännöksiä työturvallisuuslaissa ovat lisäksi erityisesti 25 § työn kuormitustekijöiden välttämisestä ja

vähentämisestä ja 30 § yötyöstä sekä joissakin tilanteissa 31 § työn tauottamisesta.

Työturvallisuuslain 30 §:ssä säädetään yötyötä koskevista erityisvaatimuksista: Yötyötä tekevälle työntekijälle on tarvittaessa järjestettävä mahdollisuus työtehtävien vaihtamiseen tai siirtymiseen päivätyöhön, jos tämä on olosuhteet huomioon ottaen mahdollista ja työtehtävien vaihtaminen on työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet huomioon ottaen tarpeellista työpaikan olosuhteiden tai työn luonteen työntekijän terveydelle aiheuttaman vaaran torjumiseksi. Jos tämä ei ole mahdollista, työnantajan on selvitettävä, voidaanko työn kuormitustekijöitä vähentää muilla toimenpiteillä. Työntekijälle on pyydettäessä selvitettävä seikkoja, joiden vuoksi työtehtävien vaihtaminen tai siirtyminen päivätyöhön ei ole mahdollista.

Lisäksi terveystarkastuksista erityistä sairastumisen vaaraa aiheuttavissa töissä säädetään työterveyshuoltolain (1383/2001) 14 §:ssä ja lain nojalla annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1485/2001). Asetuksessa säädetään muun ohella alkutarkastuksesta ja työn jatkuessa tehtävästä määräaikaistarkastuksesta. Asetuksen 2 §:n perusteella erityisenä sairastumisen vaaraa aiheuttavana tekijänä pidetään myös yötyötä. Lisäksi valtioneuvoston asetuksessa raskaana olevien, äskettäin synnyttäneiden ja imettävien työntekijöiden suojelemisesta työssä vaaraa aiheuttavilta tekijöiltä (143/2024) säädetään yötyö tekijäksi, joka työnantajan on otettava huomioon riskinarvioinnissa. Kyseisen asetuksen 4 §:ssä säädetään tarkemmin yksilöllisistä toimenpiteistä, joihin työnantajan tulee ryhtyä yksittäisen työntekijän kohdalla riskin poistamiseksi.

Vaikutukset yritysten kilpailuasemaan:

Palkansaajajärjestöt nostavat esiin hallituksen esityksen vaikutukset yritysten kilpailuasemaan. Palkansaajajärjestöjen mukaan esitys suosisi isoja yrityksiä pienten ja keskisuurten yritysten kustannuksella. Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa hallituksen esitykseen viitaten, että esitetty muutos mahdollisesti hyödyttäisi etenkin sellaisia isoja toimijoita, jotka toimivat jo pitkälti ympärivuorokautisena tuotantona, sillä näiden yritysten osalta muutos voi tarkoittaa kulurakenteen alenemista. Toisaalta on huomioitava, että kulujen aleneminen saattaisi lisätä myös muille yrityksille mielenkiintoa teettää nykyistä enemmän ylityötä, mikä tasaisi jonkin verran kilpailuasemaan liittyviä vaikutuksia. Työ- ja elinkeinoministeriö huomauttaa, että kaikki vaikutukset kilpailuasetelmaan riippuisivat edellä kuvatun tavoin työehtosopimuksella määrättävästä korvauksen tasosta sekä alan työvoiman saatavuudesta.

Vaikutukset työehtosopimuksien yleissitovuuteen ja työehtoihin:

Palvelualojen ammattiliitto PAM tuo esille, että yhdistettynä muihin lainsäädännön muutoksiin leipomotyölain 5 §:n kumoaminen voisi murentaa alan työehtosopimuksen yleissitovuuden nopeastikin.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa hallituksen esitykseen viitaten, että esityksen valmistelussa on huomioitu leipomoalan työehtosopimuksen yleissitovuus valmisteluaikana. Yleissitovuuden puuttuminen voisi vaikuttaa työehtoihin, kuten palkan suuruuteen ja yötyön määrään. Yleissitovuuden puuttuessa noudatettaisiin työnantajaliittoon kuuluvien työnantajien työsuhteissa kyseisen liiton tekemää normaalisitovaa työehtosopimusta, jollei työnantajan ja työntekijän välillä sovita toisin työntekijän eduksi. Liittoon kuulumattomien työnantajien henkilöstön palkkauksesta sovittaisiin työsopimuksessa, eikä sopimista olisi sidottu muuhun vähimmäistasoon, kuin työsopimuslain edellyttämään ”tavanomaiseen ja kohtuulliseen” tasoon.

Ehdotuksen vaikutuksia yritysten järjestäytymiseen ja siten yleissitovuuteen ei voida arvioida.

Erityisasiantuntija Katja Peltola